

Školitelův posudek na bakalářskou práci Marie Junové: Filmové adaptace divadelních her v režii Xaviera Dolana.

Ráda bych předoslala následující: 1/práce vznikala naprostou převahou samostatně, dílčí pracovní texty byly předloženy v průběhu semestru a finální verze, která by obstála i jako práce diplomová, byla odevzdána v žádoucí podobě v předstihu; 2/ téma si Marie zvolila a vymezila promyšleně a odpovědně, na základě osobního zaujetí pro pozoruhodného quebeckého režiséra a svých jedinečných jazykových dispozic, umožňujících seznámit se s texty dramatických předloh, s cizojazyčnými ohlasy na Dolanovy filmy i s režisérovými výpověďmi. 3/ předložená práce prokazuje promyšlenost, důkladnost a důslednost; dále analytické myšlení spojené s potřebou doložit téměř vše, co se popisuje, vykládá, interpretuje. Nebo jinak řečeno, co nějak souvisí s narativní výstavbou filmu, jeho jazykem, obrazovým ztvárňováním dílčích výjevů, s psychologií postav i vzájemných interakcí, s motivovaností použitých postupů a výrazových prostředků.

Úvod v tomto případě nerozvádí téma a cíle, ale přináší, jaksi zrychleně, podstatné informace o režisérově osobnosti, ohlasech, dosavadní tvorbě. O tom, jak je vnímán, v čem spočívá jeho osobitost a přitažlivost (až atraktivita) apod. V rámci úvodu si Marie se sympatickou úsporností ujasňuje prostřednictvím odborných výkladů (Francis Vanoye, Susan Sontage) adaptační problém, který se tu týká přenesení dramatického textu, určeného pro divadelní představení, do časoprostorových možností filmu, kdy režisér, jak prokazují následné kapitoly, si ony texty nevybral, aby je za každou cenu přetvářel, ale aby je pokud možno zachoval a současně citlivě modifikoval tak, aby jejich dramaticko-psychologický potenciál mohl tlumočit svým autorským rukopisem.

Prezentaci divadelních her Michela – Marca Boucharda (Tom na farmě) a Jeana-Luca Lagarce (Jenom konec světa) - zakládá Marie

Junová na syžetu, stavbě a jazykové stylizaci promluv jednotlivých postav. Zaujme například, že u Boucharda se může jeden obraz ode hrávat na různých místech, že se prostředí evokuje popisem v rámci promluvy a akce promluvou postavy k sobě samé apod. U Lagarce pak zejména potlačení dramatické stavby jako takové a experimentální uplatnění montážního principu, kdy se časy „proplétají“ a promluvy se vyznačují monologičností, současně ale jazykovým tápáním, neobratností, vyprázdněností z hlediska smyslu apod.

V Tomovi na farmě hraje klíčovou roli prázdno po mrtvém (příteli, synovi, bratrovi), které se pozůstalé postavy snaží zaplnit tak nevhodně, že se dospěje ke krvavému finále, na němž má ovšem významný podíl i lež – především zatajování homosexuality zesnulého. V rodinném dramatu Jenom konec světa pak jde o odcizenost (v důsledku dlouhé nepřítomnosti) a porušenou komunikaci, takže tomu, jenž se po letech vrací, aby se svěřil se svým brzkým zánikem, není umožněno, aby tento návrat (do před lety opuštěného domova) dokonal – to znamená, byl vyslechnut a případně i pochopen.

Důkladným rozbořem dramatických textů si autorka vytváří základnu pro následnou komparaci s filmovými verzemi a pro nalezení „adaptačních klíčů“. Souhrnně konstatujme, že jí neunikne žádná změna, žádný i sebenepatrnější posun – třeba v pojetí postav či vyznění dílčí scény.

V souvislosti s první adaptací (Tom na farmě) zkoumá práce narativní i psychologické možnosti a důsledky prostorového otevření (při zachování původní uzavřenosti), dále smlčení či pozdržení některých informací, oslabení explicitnosti erotického vztahu (v dramatu), naopak otevřené prezentace násilí (ve filmu). Hlavně se pak dokládá stupňované napětí a s tím související žánrový posun k thrillerovosti, s čímž souvisí dle autorky také dosti radikální změna konce: namísto brutální vraždy film uspokojí (uklidní) diváka záchranou ohroženého mladíka, o kterého se obává vlastně od příjezdu na podivnou (nehostinnou) farmu.

Také druhá adaptace využívá prostorové možnosti filmového vyprávění i to, jak se časové sevření do jediného dne přesahuje použitím flashbacků, tedy emocionálně kontrastními průhledy do času dětství. Práce s napětím se tu netýká ohrožení života, ale toho, jak dopadne mise umírajícího, jenž touží po vyslechnutí. Autorka soudí, že původní hře se film vzdaluje zejména substitucí jeho monologů (tedy navrátilivšího se Luise) mlčenlivostí, osamělostí, komunikací beze slov, obrazy z dětství apod.

Srovnání adaptačních klíčů představuje vlastně jakési dílčí shrnutí ještě před závěrem. Po něm můžeme číst opět velice důkladnou rekapitulaci filmových postupů (kap. Mezi divadlem a filmem), „kterými režisér Dolan dramatické látky rozvinul narativně, významově i esteticky“. Autorka dokládá například až extrémní přibližování k postavám, časté snímání postavy zezadu, redukci figur rámováním, změnu formátu, užití barev a světla. Zmiňuje nápadné stříhové pasáže, zvyšování napětí pomocí zvuků, impresivnost flashbacků apod. Tím vším prokazuje smysl pro funkčnost a sémantické možnosti filmové řeči, s tím, že neopomene nakonec zmínit ani ty prvky a postupy, které korespondují s divadelností.

Je mi přiznačné, že na samém závěru je zaznamenán jediný pohled postavy (umírajícího Luise nalézajícího se v matčině objetí) do kamery, pohled, který je však v zápětí objasněn jako pohled na otevřené okno. Z toho, že na pár vteřin divák může věřit, že postava hledí právě na něho, se vyvozuje následující: „Tento pomíjivý moment, ve kterém se můžeme cítit přímo vtažení do centra dění, může být chápán jako nárazka na živé divadelní představení, které se odehrává teď a tady, ve stejné místnosti, ve které se právě nacházíme, s herci z masa a kostí, kteří mají možnost se na nás dívat a vyzvat nás k přímé účasti na představení.“ Rozvinutá představa, kterou se nechala Marie unést, tu má vlastně prokázat, že Dolan nemá problém s tím, aby z jeho filmů bylo „cítit“, divadlo.

Jak vyplývá z toho, co bylo řečeno na začátku mého posouzení práce Marie Junové o filmových adaptacích dvou divadelních her v režii Xaviera Dolana, i z toho, co jsem se pokusila zrekapitulovat za cenu značného zjednodušení, autorčina přístupu i výkonu si vážím, doporučuji ho k obhájení a navrhuji známku A.

Doc. Marie Mravcová